

FRANSUZCHA QIYOSLASHNING MILLIY-MADANIY VA SEMANTIK- STRUKTURAVIY XUSUSIYATLARI VA ULARNI TARJIMA QILISH USULLARI

Hayitboyeva Dilnoza Ne'mat qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston
Milliy Universitet Xorijiy filologiya fakulteti
Fransuz filologiyasi kafedrasida talabasi.
E-mail: hayitboyeva03@gmail.com

Annotation: The article is devoted to the consideration of the national-cultural and structural-semantic features of the French comparison. Special attention is paid to the role of nouns and adjectives in creating a comparative image, as well as stylistic features of French comparative constructions and methods of their translation into Uzbek.

Keywords: semantic-structural feature, phrase, linguistic comparison, structural semantic adaptation, component.

Аннотация: Статья посвящена рассмотрению национально-культурных и структурно-семантических особенностей французского сравнения. Особое внимание уделено роли существительных и прилагательных в создании компаративного образа, а также стилистическим особенностям французских сравнительных конструкций и способам их перевода на узбекский язык.

Ключевые слова: семантико-структурный признак, словосочетание, лингвистическое сравнение, структурно-семантическая адаптация, компонент.

Annatatsiya: Maqola fransuzcha qiyoslashning milliy-madaniy va struktur-semantik xususiyatlarini ko'rib chiqishga bag'ishlangan. Taqqoslash obrazini yaratishda ot va sifatning o'rni, shuningdek, fransuzcha qiyosiy konstruksiyalarning stilistik xususiyatlari va ularni o'zbek tiliga tarjima qilish usullariga alohida e'tibor beriladi.

Kalit so'zlar: semantik- strukturaviy xususiyat, ibora, lingvistik taqqoslash, tarkibiy semantik moslashuv, component.

Kirish

Har qanday tilning qiyosiy tuzilmalari o'ziga xos bo'lib, ular bir tomondan, xalqlar hayotining umumiy qirralarini, ikkinchi tomondan, ularning xayoliy tafakkurida aks ettirilgan hayoti va insonlar jamoasining milliy madaniyat, milliy tafakkur hamda turmush tarzi xususiyatlarini aniqlik bilan namoyon qiladi.

Taqqoslashning grammatik va semantik tuzilishi turli tillarda o'ziga xos xususiyatlarga ega. Lingvistik taqqoslashlar aniq, konkret yoki metaforik xarakterga ega bo'lishi mumkin. Bunda solishtirish uchun foydalaniladigan obyekt ikkala obyektga xos bo'lgan sifat yoki xususiyatning namunasi yoki standarti bo'lib, umumlashtirilgan ma'noga ega bo'ladi. Bundan tashqari, turli tillarda bunday standartlar turlicha. Masalan: *méchant comme un âne rouge* fransuzcha *qizil eshakdek g'azablangan*, o'zbek tilida esa *it kabi jahldor*.

O'zbek tilida qo'shma gap bo'laklari bir-biriga, go'yo, xuddi, kabi so'zlar orqali bog'lanadi; qiyoslash uchun iboralardan ham bo'lishi mumkin: o'q kabi uchmoq. Fransuz tilida

eng ko'p *comme* bog'lovchisidan taqqoslash uchun foydalanishadi va shu asosda gaplar tuzishadi. Qiyoslash uchun *tel, aussi... que, autant... que, plus... que, moins que* kabi otli konstruksiyalardan (yasalishi ot + de + ot) yoki *en, de* kabi predloglar, *sembler, paraître* kabi fe'llar, *avoir l'air, avoir l'aspect* kabi iboralardan foydalanish mumkin.

Sifat har qanday narsani tavsiflashi mumkin: shaxs, narsa yoki tabiat hodisasi. Shunisi qiziqki, dunyoning aksariyat tillarida fransuz va rus tillari ham bundan mustasno emas, sifatdosh bilan birga hayvon so'zlari odamni tavsiflash uchun juda keng qo'llaniladi. Bu tasodifiy emas, chunki tirik tabiat dunyosi doimo odamlarni o'rab oladi. Va bu holda, qiyosiy belgining semantik o'zagi bo'lib, asosiy semantik yukni ko'taruvchi sifatdir. Masalan: *amoureux comme un coq-xo'roz kabi oshiq, fier comme un coq – xo'roz kabi mag'rur; pur comme une oie- g'ozdek pok, bête comme une oie- g'ozdek ahmoq*. Yuqoridagi misollardan ko'rinib turibdiki, hayvonning bir xil tasviri unga xos bo'lgan bir nechta xususiyatlarni amalga oshiradi.

Ayrim tadqiqotchilar quyidagi taqqoslash guruhlarini quyidagi guruhlarga bo'lib, ko'rib chiqishni taklif qilishgan: muqobil, fe'llik va substantiv.

Shaxsning jismoniy holati turli ma'noli sifatlar bilan ifodalanadi: *fort comme un boeuf= buqadek kuchli; muet comme un poisson= baliq kabi soqov; affamé comme un chien =bo'ri kabi och (ba'zan it kabi)*. Shaxsning individual xususiyatlarini tavsiflovchi sifatlar ham ijobiy, ham salbiy xarakter xususiyatlarini ifodalaydi. Masalan: *laboureux comme une abeille=asalaridek mehnatkash; doux comme une colombe= kabutar kabi muloyim; bête comme un dindon= kurka kabi ahmoq; jaloux comme un tigre = yo'lbars kabi rashkchi*.

Shunisi e'tiborga loyiqki, o'zbek va fransuz tillarida salbiy xarakter xususiyatlarini ifodalovchi sifatlar ko'proq. Shaxsning ijobiy va salbiy, axloqiy-intellektual fazilatlarini baholash uchun ishlatiladigan otlarga quyidagilarni misol qilish mumkin: *colombe - kaptari, agneau - qo'zichoq, caille - bedana, capiche – pudel(ijobiy sifatlarini izohlash uchun); boeuf - buqa, chien - it, cochon- cho'chqa, chat - mushuk, carpe, dinde - kurka, singe - maymun, grenouille - qurbaqa va boshqa bir qator salbiy sifatlarini izohlovchi hayvon turlari mavjud.*

Taqqoslashning u yoki bu tasvirini bildiruvchi otlar orasida quyidagi guruhlarga ajratiladi:

1. Tirik tabiatni bildiruvchi otlar (hayvon va o'simliklar): *blanc comme un lis= liliya gulidek oppoq; rusé comme un renard = tulki kabi ayyor*.
2. Jonsiz tabiat hodisalarini bildiruvchi otlar: *chaud comme du feu = olovdek qaynoq; salé comme la mer = dengiz suvi kabi sho'r*.
3. O'zlik otlari: *Avare comme Harpagon = Harpagon kabi ziqna* (Molier komediyasi qahramoni), *pauvre comme Job = Iov kabi kambag'al* (katta boylikka ega bo'lgan, lekin Xudo tomonidan fazilatini sinab ko'rish uchun tilanchiga aylantirilgan patriarx).
4. Mavhum tushunchalarni ifodalovchi otlar: *laid comme un péché = gunoh kabi qo'rqinchli, vieux comme le monde = dunyo kabi qari*.
5. Insonlarga bo'g'liq bo'lgan (kasb, millat, tana a'zolari) otlarni ifodalovchi guruh: *grossier (brutal) comme un charretier = taksi haydovchisi kabi qo'pol; fier comme un Gascon = Gascon kabi mag'rur; plat comme la main = qo'l kabi tekis*.

Sifat solishtirishning tarkibiy-semantik moslashuviga kelsak, ularni quyidagi turlarga ajratish mumkin:

1. Bir xil sifatdosh birikmalar - mazmunan bir xil komponent tarkibiga to'liq mos keladi. O'zbek tilida strukturaviy-semantik model quyidagicha tuzilgan: *sifat + bog'lovchi (xuddi, go'yoki) + ot*; fransuz tilida esa: *adjectif + comme + substantif*. Masalan: *libre comme un oiseau = qushdek ozod*.

2. Komponent tarkibi qisman ajralib turadigan, lekin mazmunan bir xil bo'lib qoladigan birikmalar: *frisé comme un mouton* = *qo'y kabi jingalak*.

3. Ichki tuzilishiga ko'ra bir-biriga to'g'ri keladigan, lekin majoziy asosda farq qiluvchi birikmalar. Masalan: *bête comme un rhinoceros* (*karkidondek ahmoq*) = *eshakdek ahmoq*. Bu ibora fransuz tiliga xosdir. Fransuzlarning milliy mentaliteti shundan iboratki, ular karkidonni "go'rso'xta" bo'lganligi uchun ham ahmoqlik ramziga aylantirishgan. Yoki: *étourdi comme un hanneton* = *qo'ng'iz kabi shamolda uchib ketuvchi*. Fransuzlar qo'ng'izning uchish paytida turli to'siqlarga urilib, yiqilib tushishini payqashganliklari uchun shunday ibora qo'llashadi.

iyosiy birliklarning umumiy semantik xususiyatlari ham tildan tashqari, ham til ichidagi omillar bilan belgilanadi: lingvistik mansubligidan qat'i nazar, insonlar jamoasining umumiy tajribasi, so'zlar semantikasining o'xshashligi, izlanish imkoniyati, umumiy psixolingvistik naqshlar. Shunday qilib, ifoda fikrlashning ma'lum bir o'ziga xosligi bilan bog'liq: *vif comme la poudre* = *kukun kabi chaqqon*. Ammo ko'pgina taqqoslashlar faqat bitta tilga xosdir. Masalan: *malin comme un singe* - maymundek ayyor. Agar o'zbeklar uchun maymun faqat epchillik ramzi bo'lsa, fransuz adabiyoti va folklorida u ayyorlik va shumlikni ham ifodalaydi. Misol tariqasida, La Fonteynning mashhur "Maymun va mushuk" ertagini keltirishimiz mumkin. Unda maymun mushukni o'zi uchun kashtanlarni terib berishga majbur qiladi. Ammo, egasining xizmatkori paydo bo'lishi bilan, u ayyorlik bilan jazodan qochib qutiladi, mushuk esa qattiq kaltaklanadi.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, ko'pgina taqqoslashlar milliy idiomaning muhim qismini va tilning lingvistik va madaniy o'ziga xosligini aks ettiradi. Fransuz qiyosiy tuzilmalarining jonli milliy o'ziga xosligi semantik va stilistik darajada namoyon bo'ladi va umuman qiyosiy belgining ma'nosini belgilaydigan sifat bilan ifodalangan komponent tomonidan yetkazilgan tasvirlar mavjudligida ifodalanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Martynova A.A. Hayvonlarning nomlari barqaror taqqoslashning bir qismi sifatida (fransuz tilining materiali asosida) / A.A. Martynova // Zamonaviy fransuz tili dinamik jihatida.
2. Nagaeva K.E. Fransuzcha turg'un taqqoslashlar ma'nosining milliy-madaniy komponenti.
3. Nazaryan A.G. Fransuz tilining idiomatik iboralari
4. Razumkova N.V. AKFE rus va fransuz tillarida ularning tarkibiy va semantik umumiyliigi va o'ziga xosligi bo'yicha / N.V. Razumkova // Slavyan ma'naviy qadriyatlar asr boshida. Tyumen, 2001
5. Stepanov Yu.S. Rus tiliga nisbatan fransuz stilistikasi / Yu.S. Stepanov. - M., 2002
6. Vasilyeva T.N. Nemis va chuvash tillarida harakatlanuvchi fe'llar bilan iboralarni o'rnatish // Chet tilini o'qitishda frazeologik iboralarni qiyosiy-kontrastiv o'rganish.
7. Martynova A.A. To'plamdagi hayvonlar nomlari (fransuz tili misolida) // Dinamik jihatdan zamonaviy fransuz tili. 1987
8. Nagaeva K.E. Fransuzcha to'plam qiyoslash ma'nosining milliy-madaniy komponenti: Dissertatsiya konspekti...PhD (tilshunoslik) 2001
9. Stepanov Yu.S. Fransuz stilistikasi rus tiliga nisbatan. M., 2002.
10. Djafarova, Dildora, Yaxshiboyeva Nodira, and Abdullayeva Zulfiya. "Socio-Cultural Memory and Its Reflection in French Phraseology." *Journal of Positive School Psychology* (2022): 2883-2889.

11. Yaxshiboyeva, Nodira. "Reconstruction of coloristic expressions in erkin azam's" noise" and" pakana's love"." Конференции. 2021.
12. Ilhomovna, Djafarova Dildora, and Bobokalonov Odilshoh Ostonovich. "Interaction of Language Games in the Articulation of “Historical Memory” Within French and Uzbek Phraseology." *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769) 2.1 (2024): 348-354.
13. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and J. A. Yakubov. "Archaic Phraseological Units as Windows into “Historical Memory” in French and Uzbek Linguistic Traditions." *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157) 2.1 (2024): 163-169.
14. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and Yaxshiboyeva Nodira Ergashovna. "Contemporary Usage of Archaic Phraseological Units Expressing “Historical Memory” In Uzbek and French Languages." *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769) 2.2 (2024): 371-377.
15. Ilhomovna, Djafarova Dildora. "Phraseological Units Expressing" Memory"/" Mémoire" in Linguistics and their Analysis through Texts." *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development* 2.11 (2023): 490-492.
16. Яхшибоева, Нодира. "Таржима жараёнида маданиятлараро мулоқотнинг социолингвистик хусусиятлари." *Академические исследования в современной науке* 2.17 (2023): 165-169.
17. Иногамова, Ф. М., and Н. Э. Яхшибоева. "Фразеологик маънонинг конвенциаллиги." *Academic research in educational sciences* 3.5 (2022): 1176-1182.
18. Яхшибоева, Н. (2023). Туристический дискурс как один из особых видов институционального дискурса. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(6), 879-884.
19. Яхшибоева, Нодира. "The role of tourism terminology in french." *O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI*, 2023,[1/4] (2023).
20. Sadullaeva S., Arustamyan Y., Sadullaeva N. Shifting the assessment paradigm from knowledge to skills: Implementation of new appraisal procedures in EFL classes in Uzbekistan // *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*. – 2019. – Т. 9. – №. 1. – С. 4943-4952.
21. Arustamyan, Y., Siddikova, Y., Sadullaeva, N., Solieva, M., & Khasanova, N. (2020). Assessment of Educational Process and its Organization. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(S1), 573-578.
22. Nilufar S., Elvira A. GENDER SPECIFICITY OF PEDAGOGICAL DISCOURSE // *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS*. – 2023. – Т. 3. – №. 08.05. – С. 187-190.
23. Gulnoza K., Sadullaeva N. LINGUISTIC FEATURES OF GLUTTONIC DISCOURSE.